

Tikkakosken mannekiinien puvustajat

Niina Naarminen:

Naurun voima. Muistitietotutkimus huumorin merkityksestä Tikkakosken tehtaan paikallisyhteisössä. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 2018. 427 s. ISBN 978-952-5976-63-2.

Väinö Linnan *Tuntematon sotilas* -romaanin teki Tikkakosken tehtaan tunnetuksi kaikkialla Suomessa. Antero Rokka esittelee teoksessa itsensä Tikkakosken mannekiinina, Suomi-konepistooliampujana. Niina Naarminen tarkastelee folkloristiikan väitöskirjassaan keskisuomalaisen vuonna 1893 perustetun Tikkakosken metalli- ja asetehtaan työntekijöiden muistitietoa.

Rakennemuutos ravisteli voimakkaasti Suomen teollisuuspaikkakuntia 1990-luvulla, jolloin myös Tikkakosken tehdas lopetti toimintansa. Se oli ollut paikkakunnan ainoa merkittävä työnantaja, joten Tikkakoskella tapahtui tehtaan lopettamisen jälkeen taloudellinen romahdus. Tästä seurasi vaikea työttömyys sekä muita ongelmia. Myös yhteisöllisyys sekä yhteisön jäsenten tiivis kanssakäyminen kuihtuivat nopeasti, kun tehdas yhteisenä nimittäjänä lopetti toimintansa.

Väitöskirjan tutkimusaineisto koostuu pääosin tutkijan vuosina 1996–2014 tekemistä 27 videoidusta haastattelusta. Haastateltavista 18 oli miehiä ja naisia oli yhdeksän. Haastateltavat olivat syntyneet 1910–1970-luvuilla

(yksi nainen ennen vuotta 1910). Muistitieto kattaa ajan 1920-luvulta tehtaan lopettamiseen asti sekä vielä sen jälkeenkin, kun kertojat pohtivat nykyistä elämäntilannettaan vuosia tehtaan olemassaolon jälkeen.

Naarmisen tutkimus nojaa vahvasti folkloristiikan tutkimustraditioon. Teoreettisena viitekehyksenä toimii muistitietotutkimus. Naarminen määrittelee tutkimuksensa kuuluvan erityisesti radikaaliin muistitietotutkimuksen suuntaukseen, joka painottaa muistitietolähteesiin paneutumista ja sitoutumista. Tutkimus ammentaa myös folkloristiikan vahvasta kerronnan ja huumorin tutkimuksen perinteestä. Tutkimus kiinnittyy lisäksi yhteiskuntahistoriaan erityisesti mikrohistoriallisen tarkastelun kautta.

Tutkijalla on tässä väitöskirjatutkimuksessa erityinen rooli. Naarminen vietti lapsuutensa ja nuoruutensa Tikkakosken tehdasyhteisössä. Hänen sukulaisensa työskentelivät tehtaalla ja myös Naarminen itse kävi siellä töissä ylioppilaskirjoitusten jälkeen etsiessään suuntaa elämälleen. Vaikka hän ei tutkimusta tehdessään enää asunut Tikkakoskella, hän tunsi tai ainakin tiesi jokaisen haastateltavan etukäteen. Tästä asetelmasta syntyvää ambivalenttia suhdetta tutkittavaan yhteisöön Naarminen pohtii ansiokkaasti läpi työn. Kuten hän osoittaa, sisäpiiriläisyys tuo myös joukon haasteita. Haastattelutilanteisiin tullessa molemmilla osapuolilla oli jo ennakkoletuksia toisesta asianosaisesta. Tutkijan tuleekin asemoida itsensä suhteessa kenttään. Naarmisen itse-reflektio leikkaa läpi tutkimustyön ensimmäisistä haastatteluista aivan väitöskirjan valmistumiseen saakka.

Naarminen tarkastelee tehdasyhteisöä erityisesti huumorin kautta. Huumoriperinne on osin universaalia, mutta toisaalta myös paikallisesti painottunutta. Naarminen pohtii työssään myös Sheffieldin metalliteollisuuden huumoriperinnettä. Brittiläinen teollisuuskaupunki on kooltaan aivan toista luokkaa kuin piskuinen Tikkakoski, mutta eroista huolimatta metallityöntekijöiden keskuudessa huumorilla oli samankaltaisia piirteitä. Teollisuuden alasajo ja sitä seurannut työttömyys eivät naurattaneet ketään, mutta itseironian ja huumorin avulla vaikeistakin ajoista saattoi osa kertoa.

Työssään Naarminen kuvaa, miten naurulla voitiin Tikkakoskella haastattelutilanteissa paikata kerronnan painostavaa hiljaisuutta. Naurun merkitys voi myös muuttua. Myöhemmin voi nauraa asioille, jotka aikaisemmin eivät lainkaan naurattaneet. Joistakin asioista ei haastatteluissa puhuttu lainkaan tai ne sivuutettiin lyhyesti. Esimerkiksi sisällissodan muistelua luonnehti yleinen vaitonaisuus. Vaikka kukaan haastatelluista ei ikänsä puolesta voinut kertoa tapahtumista omakohteisesti, moni korosti kaikkien olleen tehdasyhteisössä kuin yhtä suurta perhettä ja haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että tehtaalla ei ilmennyt erimielisyyksiä ja tehtaan johto suojeli työntekijöitä. Samaan aikaan on kiinnostavaa, että Tikkakoskella ryhdyttiin ensimmäisen

kerran yhtiön historian aikana valmistaa aseita vuonna 1918 valkoisen armeijan tarpeisiin.

Naarminen löysi tästä hegemoniasta poikkeavan muistitietolähteen Työvään Arkistosta, jossa on arkistoituna 1960-luvulla tehty Tikkakosken tehtaalla työskennelleen miehen haastattelu. Siinä vuonna 1919 tehtaalle töihin tullut mies kuvaa vankileiriltä tehtaalle palaavia nälkiintyneitä työmiehiä sekä tehtaan kireää ilmapiiriä ja painottaa, miten tärkeää vaikeneminen oli. Kertoja oli nuori muualta muuttanut poikamies, joka oli Tikkakoskella vain melko lyhyen aikaa. Vuosikymmeniä myöhemmin hänelle tarjoutui tilaisuus kertoa nuoruuden kokemuksistaan. Tämä kertomus rikkoo sitä seesteistä ja yhtenäistä kuvaa, jota Tikkakoskella kerrotaan sisällissodasta. Aihe on mielenkiintoinen, mutta siihen on ollut hankala päästä käsiksi. Kertomus yhtenäisestä tehdasyhteisöstä elää niin vahvana. Vaikeneminen sekä yhtenäisyyden korostaminen ovat toimineet myös selviytymisstrategiana vuosikymmenestä toiseen.

Tutkimuksessaan Naarminen luo kuvan harmonisesta paikallisyhteisöstä, jossa puhallettiin yhteiseen hiileen ”tikkahengessä”. Haastateltaviksi valikoitui aktiivisia ja hyviä kertojia, jotka maalasivat nostalgista kuvaa yhteisön arjesta. Huumori teki raskaistakin työpäivistä kevyempiä. Tästä herää kysymys, kokivatko kaikki todella rasvaiset jutut ja pitkälle viedyn huumorin pelkästään keventävänä. Naarmisen mukaan yhteisön perhemäisyys suojasi jäseniä ylilyönneiltä, mutta voi myös kysyä, mitä tutkijalle jätettiin kertomatta ja olisiko mahdollisesti löytynyt myös toisenlaisia muistoja. Selvästi jäsenten ei kannattanut pahoittaa herkästi mieltään, jotta pienessä yhteisössä arki sujui. Naarmisen omat muistot tehtaalta poikkesivat osittain kertojien nostalgisista kuvauksista, joten tämä herätti tutkijaa miettimään kertojien motiiveja. Nostalgia on vahvasti läsnä kertojien kuvauksissa, mutta jää Naarmisen käsittelyssä taka-alalle. Nostalgia on kuitenkin keskeinen osa muistitietoa, jota Naarmisen olisi työssään kannattanut tarkastella myös muistitietotutkimuksen metodologisten haasteiden näkökulmasta.

Väitöskirjan teksti on kielellisesti sujuvaa. Asian tiivistäminen olisi kuitenkin paikoitellen terävöittänyt työtä, sillä kerronta on melko laveaa. Muistitietotutkimus toimii hyvin teoreettisena lähtökohtana yhteisön arjen tarkastelussa. Työ tuo uutta tietoa huumorin monista merkityksistä paikallisyhteisössä. Kokonaisuutena väitöskirja on kiinnostava ja hyvin tehdasyhteisön kulttuuria avaava teos tutkijalta, joka todella tuntee aiheensa.

Maria Vanha-Similä, FT
Turun yliopisto